

Socialnopedagoška diagnoza (študija primera na podlagi samopredstavitve)

Sociopedagogical diagnosis (case study based on self presentation)

Povzetek

Mitja Priskepek opisuje poskus socialnopedagoškega Muršič, diagnosticiranja in načrtovanja pomoči mladostnici na univ. dipl. podlagi njene samoprezentacije v polstrukturiranem soc. ped., intervjuju. Avtor predstavlja povzetek rekonstruktivno Peršonova hermenevitične kvalitativne analize empiričnega 31, 2250 materiala, s pomočjo katere odkriva pomene dekletovih Ptuj. tematizacij, gradi kompleksno sliko njene življenjske umeščenosti in izpeljuje izhodišča za socialnopedagoško obravnavanje.

Ključne besede: *socialnopedagoška diagnostika, hermenevtski pristop, samopredstavitev mladostnika, individualno vzgojno načrtovanje*

Abstract

This article presents an attempt of sociopedagogical diagnosis and a subsequent care plan to help a teenage girl, based on her self presentation in a half-structured interview. The author outlines the summary of the reconstructive hermeneutic analysis of the empiric material, unveiling the meaning of the girl's themes, building a complex picture of her position in her environment, and drawing conclusions for sociopedagogical diagnosis.

Key words: *sociopedagogical diagnosis, hermeneutic approach, self presentation of the adolescent, individual educational planning*

1 Uvod

Izjava “Ne bojim se neviht, kajti učim se, kako voditi svojo barko...”, ki sem jo prav danes po naključju prebral na nekem kosu papirja, se mi s svojo potencialno simboliko zdi kar pravšnja, da z njo uokvirim namen svojega prispevka. Recimo, da so nevihte prisposoba posebnih, negotovih, kriznih, konfliktnih, problemskih ali podobnih situacij v vsakdanjem življenju ljudi in da smo ljudje kapitani bark v smislu spoprijemanja tako s temi situacijami kot tudi z mnogimi drugimi segmenti svojega življenja. To dvojje nas postavlja na skupni imenovalac, saj se prav vsi soočamo s kriznimi situacijami in vsaj na nek način upravljamo s svojim življenjem. Razlike med posamezniki se vzpostavijo šele, ko se osredotočimo na raven kompetentnosti za spoprijemanje z življenjskimi “nevihtami”, na različne olajševalne in oteževalne okoliščine teh neviht ter na dejanske učinke vodenja “bark” med čermi življenja. Ali drugače: ljudje živimo v prepletu bolj ali manj varovalnih oziroma zaviralnih dejavnikov, smo različno opremljeni za soočanje s težavnimi življenjskimi situacijami in ne nazadnje tudi različno uspešni v procesih vključevanja v zapleteni, hitro razvijajoči se in spreminjajoči se svet. Zamislimo si različice naše izhodiščne povedi: npr. izjava “Bojim se neviht, ker ne vem, kako voditi svojo barko...” zrcali doživljanje tesnobne osebe, ki

verjame, da ni sposobna soočati se s težavami na svoji življenjski poti. Logično nadaljevanje takega stališča je lahko izjava “Ne bojim se več neviht, ker barko venomer zadržujem v mirnih vodah...”, ki kaže na izogibajoč značaj posameznika, umikajočega se v brezkonfliktni svet – brez kriz in njihovega preseganja pa seveda tudi razvoja ni. Naslednja izjava “Ne bojim se neviht, ker neviht ni, ko sem jaz na krmilu barke...”, lahko odraža posameznikovo samoidealizacijo oz. samopripis vsemo(go)čnosti, ki se žal v resničnem življenju pogosto konča v najhujših brodolomih in samorazvrednotenju. Izjava “Ne bojim se več neviht, kajti moja barka je že potonila...”, odraža obupanost in depresivni položaj posameznika, izjava “Bojim se neviht, saj mojo barko premetavajo večji valovi kot barke mojih vrstnikov...”, pa morda objektivno bolj neugodne življenjske okoliščine posameznika. Tako bi lahko nadaljevali in z variacijami izvirne povedi še bolj zdiferencirali doživljanja in življenjske položaje posameznikov.

V pričujočem prispevku predstavljam poskus socialno pedagoškega diagnosticiranja na podlagi samopredstavitve. Prispevek je utemeljen prav na analiziranju mladostničin izjav in ugotavljanju njenega razmišljanja, doživljanja ter ugotavljanju kompleksne slike njene življenjske umeščenosti. Socialnopedagoško diagnosticiranje na podlagi samopredstavitve lahko v duhu dosedanjega pisanja razmeroma nazorno opredelimo kot strokovno ugotavljanje, kako posamezni-ca(k) doživlja življenjske “ujme”, kakšne so značilnosti teh “neprilik” in katere so varovalne ter oteževalne okoliščine v osebi sami in njenem okolju – predvsem, kako je opremljena za učinkovito vodenje svoje “barke”. Izhajajoč iz tega in opirajoč se na pozitivne strani “kapitana”, njegove “ladje”, sopotnikov na “ladji”, “nevihte” ter drugo, mora socialni pedagog v sodelovanju z vsemi zainteresiranimi stranmi ugotoviti, kaj bi bilo potrebno narediti, in izdelati zavezujoč načrt, kaj, kako, kdaj in kdo mora kaj storiti, da bo “kapitan” “barko” v prihodnje varneje vodil po razgibanih “morjih”. Bistveni del načrta mora seveda biti nepretrgano spremljanje uresničevanja načrta, saj je značilnost “plovbe” skozi življenje dinamičnost oz. procesnost, ki zahteva nenehno prilagajanje ocenjevanja dejanskega stanja in načrtovanja. Socialni pedagog lahko npr. ugotovi, da mora “kapitan” pridobiti določena znanja in veščine. Recimo znanje o “pomorskih predpisih” (normativna družbena ureditev), “navigaciji” (življenjska usmeritev, cilji, vizija), “motorjih

ali jadrih” (lastne zmožnosti, smotrno upravljanje z lastnimi močmi in šibkostmi, vključitev moči drugih, če je potrebno), “vremenu” (predvidevanje kriznih situacij, njihovih značilnosti) in podobno. “Kapitan” morda potrebuje pomoč pri razvijanju veščin za ravnanje pred, v in po krizni situaciji, podporo, svetovanje, usmeritev, terapevtsko pomoč, kompenzacijske, korekcijske intervencije, bolj učinkovite sodelavce na “barki”, več izkušenj v “nevihtah” ali kaj drugega. Kakorkoli, socialni pedagog pomaga “kapitanu”, da se usposobi za vse bistvene vidike upravljanja “barke” skozi življenje, da poveča učinkovitost v tveganih procesih življenjskega načrtovanja in odločanja, predvsem pa, da si zaupa, da se kot “kapitan” ceni in da je svoj uspeh na “morju” odločen graditi v sodelovanju z vsemi sopotniki na “ladji” in z drugimi “ladjami”.

Ključni in nepogrešljivi vidik za kompleksno razumevanje “kapitanovega” položaja mora biti njegovo lastno razumevanje in doživljanje svoje situacije. Samopredstavitev mora socialni pedagog rahločutno in večplastno analizirati ter s tako dobljenimi pomeni dopolniti druge diagnostične vire. Naslednji nujni korak je individualizirani načrt intervencij, saj diagnosticiranje ni samo sebi namen.

2 Socialnopedagoško diagnosticiranje

Od poetičnih, a nazornih prenesenih pomenov, se premaknimo na opredeljevanje socialnopedagoške diagnostike, ki je v strokovni literaturi bolj običajno. Začnimo takole: socialni pedagog je strokovnjak, praviloma vključen v tim različnih strokovnjakov, ki skupaj sestavljajo kompleksno sliko posameznikovega življenjskega oz. bio-psiho-socialnega položaja. Vrednost socialnopedagoškega prispevka v procesu diagnosticiranja izhaja iz dejstva, da se socialni pedagog osredotoča na nekatere pomembne vidike, ki niso toliko v domeni drugih strokovnih profilov, hkrati pa informacije pridobiva, interpretira in uporablja ob upoštevanju določenih izhodišč, kot so: procesnost diagnostike, lastna vpetost v diagnostični proces, sistemsko razumevanje posameznikove razvojne in socialne umeščenosti, odklik od primanjkljajev k močem, podpornim, varovalnim dejavnikom, upoštevanje različnih modelov diagnosticiranja, pripisovanje pomembnosti samoocenjevanju, samoprezentaciji, prostovoljnemu,

aktivnemu in enakopravnemu prispevku posameznika k oblikovanju razumevanja in načrtovanja, timskega delu, evalvaciji ter superviziji (Kobolt, 1999; Kluge, 1999; Rapuš-Pavel, 1999; Vec, 1999; Koller-Trbovič, 1999; Peček, 1999; Nolke, 1999).

Značilnost socialnopedagoškega diagnostičnega pogleda mora vedno biti usmerjenost na razvojne možnosti posameznika in na izboljševanje teh možnosti. To pa je mogoče šele, ko imamo dobro diferenciran “zemljevid” razvojnih nalog, ki je orientacijski okvir za socialnopedagoško razumevanje in načrtovanje. Dober zemljevid zajema tako biološke procese dozorevanja, kulturne zahteve, kot tudi želje, vrednote in pričakovanja posameznika v razvoju (Uhlendorf, 1997). Ni dvoma, da socialni pedagog, če se želi znajti v labirintu razvojnih značilnosti in možnosti posameznika, potrebuje veliko znanja iz številnih teoretskih smeri in visoko kakovostno sodelovanje z različnimi strokovnjaki. Brez tega preprosto ne more jasno opredeliti posameznikove življenjske in psiho-socialne umeščenosti ter ne more biti učinkovit pri podpori posamezniku na trenutni stopnji razvoja in pri vzpodbujanju njegovega prehoda na višjo razvojno raven. Velja poudariti, da je socialnopedagoško diagnosticiranje smiselno le takrat, ko iz njega izhajajo konkretni načrti za lajšanje oziroma vzpodbujanje ustreznega razvoja osebe, ti načrti pa zajemajo tako vidik posameznika kot vidik njegovega socialnega in širšega družbenega konteksta. Osnovna usmeritev je vedno izboljšanje subjektivnih in objektivnih pogojev za boljši razvoj in socialno integracijo. Socialnopedagoška diagnoza je vzgojna diagnoza, kar pomeni, da je predvsem temelj za načrtovanje ustreznih pedagoških okolij in intervencij, oziroma še več, diagnostika je pogosto hkrati že sama pedagoško interveniranje, saj se faze ocenjevanje, načrtovanje in interveniranje prepletajo.

V nadaljevanju bom predstavil konkretni poskus socialnopedagoškega diagnosticiranja in načrtovanja na podlagi samopredstavitve.

3 Namen

Z analizo samopredstavitve sem želel “izluščiti” čimbolj kompleksno sliko življenjskega položaja 17-letnega dekleta oz. njene življenjske in socialne umeščenosti ter na tej podlagi izdelati predlog izhodišč načrta socialnopedagoške pomoči dekletu.

4 Metodologija procesa diagnosticiranja

Konkreten poskus socialnopedagoškega diagnosticiranja in načrtovanja pomoči izhaja izključno iz samopredstavitve mladostnice v polstrukturiranem, tematsko ustrojenem intervjuju, ki je nastal v okviru aplikativnega raziskovalnega projekta z naslovom "Socialnopedagoške diagnoze – samopercepcija in samoprezentacija otrok in mladostnikov s težavami v socialni integraciji kot osnova za oblikovanje individualnih vzgojnih programov", opravljenega v letih od 1996 do 1998 (Kobolt, 1999). Sodelovanje v pogovoru je bilo prostovoljno. Obrazec intervjuja je zajemal naslednja področja: jaz v preteklosti in danes – samoocena, jaz in družina, jaz in šola, jaz in vrstniki, prosti čas/interesi, prihodnost/načrti/življenjska usmeritev in doživljanje vzgojnega zavoda. Dana je bila tudi možnost individualnih dopolnitev (ibidem).

Vsebino intervjuja sem obdelal na kvalitativni način, ki je imel značaj rekonstrukcije oz. razumevanja in razlage (hermenevtika). Za socialnopedagoško diagnostiko je nasploh značilno, da je bolj "mehka", kvalitativna in nekako bolj življenjska v primerjavi s klasičnimi kvantitativnimi diagnostičnimi postopki (Koller-Trbovič, 1999). Hermenevtično razumevanje posameznikovega umeščanja v socialni prostor je postalo temeljni sodobni socialnopedagoški diskurz (Kobolt, 1999) in v praksi pomeni predvsem ukvarjanje z besedili, kjer je bistvenega pomena vživljanje v intervjuvanca (Rapuš-Pavel, 1999a). Mollenhauer in Uhlendorff vidita cilj takega pristopa v ugotovitvi tako subjektivno pripisanega, mišljenega, individualnega pomena, kot tudi v intervjuju vsebovanega, intervjuvancu pa mogoče zakritega, objektivnega pomena (ibidem).

V intervjuju mladostnica izpostavlja in aktualizira določene življenjske teme in pomene. Izhajal sem iz tega, kar je dekle zares povedalo in poskušal interpretirati, osmisлити njeno razlago lastne življenjske tematike oziroma rekonstruirati logiko njene samopredstavitve. Želel sem ugotoviti, kako mladostnica vidi sebe, kako doživlja sebe v povezavi s pomembnimi življenjskimi dogodki, s kakšnim vzorcem samopredstavitve nastopa, kaj želi, kako glede na odnose z drugimi, kaj ji je bolj ali manj pomembno in kako povezuje zanje pomembne dogodke ter okoliščine (prim. Rapuš-Pavel, 1999a). Prizadeval sem si čimbolj natančno in poglobljeno razumeti

mladostnico, njene individualne razvojne značilnosti in zmožnosti. Poskušal sem tudi čimbolj celostno evalvirati njene celotne socialne okoliščine, ugotoviti, kateri vzorci odnosov in razvojnih potekov so delovali in še delujejo v njenem življenjskem okolju, kateri dejavniki se kažejo kot bistveni. Osredotočil sem se na dekletove vzorce spoprijemanja s težavami, na razvojne potrebe, moči, možnosti mladostnice in njenega okolja, na vprašanja njene življenjske perspektive (prim. Kobolt, 1999). Poskušal sem preseči zgolj opis in doseči nivo razlag, povezovanja, ugotavljanja (ko)relacij, latentnih struktur, ki so implicirane v manifestnih pojavnostih.

Kljub temu, da je za mojo analizo raziskovalnega materiala značilen rekonstruktivni hermenevtični pristop, pa nisem ortodokсно sledil korakom, ki jih predlagajo nekateri avtorji (npr. Mollenhauer in Uhlendorff, 1992 ali Nolke, 1999). Njihove koncepte sem kombiniral s členjenjem poteka kvalitativne obdelave raziskovalnega materiala po načelu, ki ga predstavlja Mesec (1998). Tako sem vsebino intervjuja analiziral po naslednjih korakih: (1) določitev enot kodiranja, (2) pripisovanje pojmov enotam kodiranja, (3) ureditev vseh pojmov in izbor relevantnih pojmov, (4) operacionalno določanje pomembnih pojmov, (5) strnjena predstavitev pojmov po področjih in (6) razlaganje ter povezovanje pojmov kot poskus socialnopedagoškega diagnosticiranja in načrtovanja pomoči. Prvih štirih korakov se bom na tem mestu dotaknil na kratko, zgolj za ponazoritev, vsebino zadnjega koraka pa bom predstavil skoraj v celoti.

5 Rezultati

5.1 Koraki analize 1-4

Rezultati kvalitativne obdelave materiala so preobsežni, da bi jih v tem članku mogel v celoti prikazati, zato sem se odločil izbrati in prikazati le posamezne segmente oz. ponazoritve zaporednih korakov analize, ki so po moji oceni med zanimivejšimi ter pomembnejšimi za razumevanje in pomoč mladostnici. Tabela 1 predstavlja izbor enot kodiranja in pripis pojmov le-tem iz zaključnega dela dobesednega zapisa intervjuja. Tabela 2 kaže, kako sem za področje “življenjska perspektiva” (druga obravnavana področja so bila še “družina”, “šola”, “zavod”, “samopodoba”, “interesno angažiranje” in vrstniki”) uredil pojme. Tabela 3 prikazuje operacionalno definiranje kategorije

“dekletove vrednote”, ki je le ena od kategorij področja “življenjska perspektiva”. Iz strnjene vsebine samoprezentacije (korak 5) sem kot primer uporabil področje “samopodobe”, zaključno fazo – socialnopedagoško diagnosticiranje in načrtovanje individualnega programa pomoči – pa, kot že receno, predstavljam v celoti.

Tabela 1: Primeri odprtega kodiranja – pripisovanja pojmov enotam kodiranja (koraka 1 in 2). Številke pomenijo zaporedne označbe enot kodiranja oz. pripisanih pojmov.

Št.	Enote kodiranja	Pojmi	Pojmi 2.reda
210	“...za mojo prihodnost je najbolj bistveno, da naredim šolo...”	pripisovanje pomembnosti dokončanju šolanja za perspektivo v prihodnosti	dekletove vrednote
211	“...če narediš šolo, te ljudje drugače gledajo...za tebe je pomembno, da imaš neki papir, lažje ti je...”	zavedanje odvisnosti lastnega socialnega položaja od stopnje formalne izobrazbe	dekletove vrednote
212	“...rada bi ostala taka, kot sem...”	zadovoljstvo s sabo in želja, da bi ostala takšna, kot je	samoocena
213	“...pomembno je, da se ne predaš, da v določenih trenutkih ne obupaš, da končaš, kar si zadaš, da se trudiš do konca...”	poudarjanje pomembnosti tega, da človek nikoli ne obupa, da vztraja in izkorišča vse svoje moči	dekletove vrednote
214	“...mislim, da je treba najprej vsakega, ki pride v zavod vprašati, kakšne ambicije ima, da pove, kaj si želi, kaj pričakuje od bivanja v skupini...”	poudarjanje pomembnosti tega, da gojenci ob vstopu v zavod dobijo priložnost izraziti svoje želje, cilje in pričakovanja glede bivanja v skupini	pričakovanja do vzgojiteljev
215	“...ne morejo se kar tam ene socialne delavke odločiti...valjda je treba vsakega posameznika vprašati, saj on tudi pozna svoje zmožnosti in sposobnosti...”	zahteva po participaciji gojencev pri oblikovanju vzgojnega načrta zanje, saj gojenci poznajo svoje zmožnosti in sposobnosti	pričakovanja do vzgojiteljev
216	“...jaz sem zadovoljna, da hodim v šolo, da mi ne pustijo, da zabluzim...”	zadovoljstvo s tem, da hodi v šolo in s tem, da ima odporo in nadzor s strani vzgojiteljev	pričakovanja do vzgojiteljev
217	“...zadovoljna sem, da lahko vzporedno delam še stvari, ki so mi pomembne...”	zadovoljna, da se lahko ob šoli angažira še v drugih zanjo pomembnih stvareh	dekletovi interesi
218	“...ja, zaenkrat mi je kar kul...”	ocena, da ji je trenutno v redu, da je zadovoljna	samoocena

Tabela 2: Primer ureditve pojmov za področje "življenjska perspektiva" (korak 3).

ŽIVLJENJSKA PERSPEKTIVA
a. dekletov trenutni način življenja: 122
b. dekletovi interesi: 68,138-142,145,196,202,217
c. dekletove vrednote: 119,143,146,167,168,169,170-173,188,210,211,213
d. dekletove želje: 80,136,203-209
e. dekletovi načrti: 137,194,195,197-201

Tabela 3: Primer operacionalnega definiranja kategorije "dekletove vrednote" (korak 4). Številke pomenijo zaporedne oznake pojmov prvega reda, ki tvorijo kategorijo "dekletove vrednote".

DEKLETOVE VREDNOTE: 119,143,146,167,168,170-173,188,210,211,213
a. prepričanje o neetičnosti kritiziranja osebe ob njeni odsotnosti (119)
b. enakost spolov – vrednota; prepričanje o prikrajšanosti ženskega spola (143)
c. poudarjanje nujnosti dokončanja srednje šole kot prioritete (146)
d. v družbi išče svobodo za neodvisno ukvarjanje z njej pomembnimi stvarmi (167)
e. zavedanje, da neodvisnosti ni brez angažiranja v stvareh, ki so včasih tudi neprijetne (168)
f. pravica kot vrednota; zaznavanje krivic jo motivira za dejavnost (170)
g. prizadevanje vsaj nekaj narediti za zmanjšanje krivic (171)
h. zavedanje omejenih možnosti posameznikovega vplivanja na družbene spremembe (172)
i. na nek način potrebuje krivičen svet za motiviranost in orientiranost v življenju (173)
j. poskus jasne diferenciacije sebe od drugih in prepričanje v pomembnost angažiranja v stvareh, ki so njej pomembne (188)
l. pripisovanje pomembnosti dokončanju šolanja za perspektivo v prihodnosti (210)
m. Zavedanje odvisnosti lastnega socialnega položaja od stopnje formalne izobrazbe (211)
n. poudarjanje pomembnosti tega, da človek nikoli ne obupa, da vztraja in izkorišča vse svoje moči (213)

5.2 Korak analize 5: primer strnjene vsebine samopredstavitve na osnovi operacionalno definiranih pojmov za področje "samopodoba"

Dekle opisuje sebe kot otroka, ki je pogosto lagal, si namišljal stvari (8) in bil uporniški (10). Spregovori o lastni samostojnosti že od malega (183), o nepotrebnosti skrbi ali tolažbe staršev že od malega (184: *Nikoli nisem rabila nekoga, da me pazi ali da me potolaži*) in svojo sposobnost, da že od malega sama predeluje in obvladuje krizne situacije (185: *Vedno sem se znala sama skulirati, če je bilo kaj*

narobe). Izjavi, da je bila do nedavna povsem indiferentna do odzivov drugih nanjo (192, 193: *Nikoli nisem bila odvisna od drugih, boli me kurac, kaj mislijo drugi... zdaj pa kar nekaj opažam, da mi ni vseeno, kaj določeni ljudje mislijo*). Sprejema svojo spolno opredelitev in se zaveda, da ni edina lezbijka (78: *Nimam nobenih problemov s tem, sem pač lezbijka, sem zrasla s tem, mi je že od malega jasno, ...nisem edina*). Verjame v svoje sposobnosti in uspeh v šoli (156: *Mislim, da je šola lahka in da bom zlahka izdelovala*). Sebe doživlja kot družabno (96) in lastno privlačnost za druge povezuje s svojo odprtostjo, odkritostjo, inventivnostjo in iniciativnostjo (97: *Drugi so radi v moji družbi, ker sem ful odprta, pa vedno povem, kaj mislim, pa ful nore ideje imam*). Sebe ocenjuje kot uporniško, kot borko proti krivičnosti (98), izpostavlja lastno sposobnost vživljanja v drugega – empatičnost (99: *Znam začutiti in izraziti, kaj drugi mislijo*), učinkovitost svojega izražanja kritike in protesta (120: *...in potem vedno kaj dobrega pride iz tega, če se kaj zburimo pa to*). Omenja lastna močna čustva jeze, ko stvari ne tečejo, kot bi morale (124). Svoje doživljanje jeze dojema kot diskontinuirano in adaptivno emocijo (125: *Iz te jeze potegneš energijo ven in je spet ok*). Sebe ocenjuje kot resno in osredotočeno pri delu (126) ter se dojema za izjemno zrelo in resno v primerjavi z vrstnicami (128). Opredeljuje se kot primernejšo za zaveznitvo s starejšimi kot z mlajšimi (129). Pozitivno vrednoti lastno občutljivost za nepravilnost (169: *Dobra sem v tem, da sem občutljiva na nepravilnost, na razne diskriminacije*) in lastno sposobnost reflektiranja dogodkov v povezavi z družbo, sabo in drugimi (174: *Ful stvari razmišljam, ki se dogajajo v družbi in meni, vse je osebna izkušnja, tudi to, kar se drugim dogaja in ti doživljaš na tak in tak način*). Med svojimi “močnimi stranmi” poudari še, da je dobra govornica, ima dobre ideje, zna se pogovarjati z ljudmi in jim pomagati v stiski (175). Doživlja se kot kompetentno za strokovnjakinjo za psiho-socialno delo z ljudmi (176: *Ne vem, bi morala bit psiholog ali kaj takega*). Smatra se za selektivno pri izbiri ljudi za druženje, merilo pa ji je kakovost človeka na vseh področjih (182: *Zbiram si ljudi, s katerimi se ukvarjam...s tistimi, ki so kul na vseh področjih, tudi na profesionalnem...ne ukvarjam se z vsakim*). Izpostavi tudi lastno odvisnost od določenih ljudi v sedanjosti (186: *Zadnje časa pa sem tko ful odvisna od določenih ljudi, če jih dalj časa ne vidim, sem čisto mim*). Misli, da je dobra organizatorica in je prepričana, da bi si znala organizirati življenje (191). Ocenjuje, da ji je trenutno v redu, da je

zadovoljna (218) z življenjem, s sabo in želi ostati takšna, kot je (212).

5.3 Poskus socialnopedagoške diagnoze in načrtovanja programa pomoči

Diagnosticiranje na podlagi samopredstavitve oz. na temelju intervjuja je brez dvoma koristno, ni pa samo po sebi dovolj. Zato je potrebno socialnopedagoško ocenjevanje življenjskega položaja in razvojnih možnosti mladostnice ter razumeti predloge za načrt vzgojne pomoči, ki sledijo v nadaljevanju, izključno kot dopolnitev in ne kot nadomestilo za druge diagnostične postopke.

Pri analizi intervjuja sem sledil enemu temeljnih socialnopedagoških načel, saj sem dekle ves čas dojemal kot sposobno in dejavno osebo, ki lahko bistveno vpliva na pozitivno spremembo lastnega osebnega oziroma psiho-socialnega položaja. Potrebuje predvsem ustrezno pomoč pri iskanju izvorov samopomoči in pomoči socialne mreže za kakovostnejše in neodvisnejše življenje v smislu promocije na različnih področjih in nivojih ter izboljševanja življenjskih možnosti. Kakšna konkretno naj ta pomoč bo, pa prikazujem v nadaljevanju⁷.

Vsebina tega poglavja je utemeljena izključno na tistem, kar je dekle zares povedalo oz. na razumevanju te vsebine iz zornih kotov različnih teoretskih modelov, ki so tudi sicer podlaga socialnopedagoškemu razumevanju (Kobolt, 1999): psihoanalitično-okoljske usmeritve, učno-vedenjske usmeritve, družinsko-terapevtske paradigme, teorije sistema, modelov socialnih spretnosti in veščin ter socialne inteligence, integrativnih modelov. Interpretacija se v določenih delih bolj poudarjeno naslanja na paradigmatški okvir transakcijske analize (Milivojević, 1999).

5.3.1 Družina

Dekle je že od najzgodnejših let doživljalo fizično nasilje očeta alkoholika in bilo priča očetovemu fizičnemu zlorabljanju mame. To je trajalo do njenega sedmega leta. Družinski odnosi so bili izredno

⁷ Razumevanje in razlago dekletovega doživljanja oz. njenega življenjskega položaja v nadaljevanju ločujem od predlogov za poglobljeno diagnosticiranje in oblikovanje vzgojnega načrta tako, da predloge dosledno označujem s poševnim tiskom.

konfliktni, nestabilni in ogrožujoči, tako da sta bili doživljanje ogroženosti in nemoči pogosti emociji. Zanj so bili močno neugodni tudi hudi notranji konflikti zaradi želje očeta, da se opredeli zanj ali za mamo. Pred očetom so velikokrat bežali in iskali podporo sorodnikov, ki so po potrebi nudili zavetišče. *Ta podporna socialna mreža je bila varovalni dejavnik in jo, če še obstaja, velja vpreči v proces načrtovanja in izvajanja socialnopedagoške pomoči dekletu.* Dekle je imelo srečo, da je mama navsezadnje zbrala dovolj poguma in moči, da se je očetu uprla in tako prekinila "agonijo", ki je razvojno močno negativno vplivala na dekle.

Dekle, ki bo kmalu polnoletno in že nekaj mesecev živi v odprtejši in manj strukturirani obliki vzgojnega zavoda, v najboljčutljivejšem obdobju svojega življenja ni bilo deležno ustrezne družinske dinamike in vzdušja, da bi se počutilo varno, ljubljeno, pomembno in podprto v soočanju z nalogami na svoji razvojni poti. Glede na izrazito fizično zlorabljanje, ki je kazalo na čustva sovraštva očeta do otroka, obstaja določena verjetnost, da je dekle prišlo do zaključka, da ni pomembna, ali morda, da nima pravice obstajati in da je razvilo prezir oz. sovraštvo do same sebe, kar bi se lahko kasneje manifestiralo v različnih oblikah samoponiževalnega ali samodestruktivnega vedenja⁸. Če bi to držalo, bi se ob spletu izrazito neugodnih dejavnikov v dekletu samem in njenem okolju morda lahko izrazile suicidalne težnje, vendar pa druge zbrane informacije ne potrjujejo takšnega negativnega samoopredeljevanja dekleta, nasprotno, njena samopodoba se kaže kot razmeroma pozitivna, kot bomo videli v nadaljevanju. Negativno ocenjuje predvsem svojo impulzivnost, nepotrpežljivost in nenehno hitenje. *Dobra antiteza za impulzivnost (acting out) je, da dekle naučimo, da ima v trenutku, ko čuti emocijo, možnost emocijo neizraziti z vedenjem oz. jo izraziti na različne načine.* Natančnejša analiza njenih transakcij s starši bi pokazala, ali je to nerefleksivno vedenje in hitenje morda povezano s sporočili, kot so: "Ne razmišljaj

⁸ Starševska sporočila tipa "Nisi pomemben, vreden!" in "Ne obstajaj!" so znotraj transakcijsko analitičnega "koncepta prepovedi", ki se nanaša na sporočila, s katerimi roditelji otrokom odrekajo neke temeljne človekove pravice, najbolj zaviralna oz. razdiralna za otrokov razvoj. Skozi identifikacijo lahko postanejo del otrokove osebnostne strukture in se manifestirajo skozi čustva samoprepizra v primeru "Nisi pomemben!" in samosovraštva v primeru "Ne obstajaj". Spremljevalec samoprepizra je nujno neka oblika samoponiževanja, samosovraštvo pa praviloma spremlja samouničevalno vedenje (mortido) (Milivojević, 1999).

s svojo glavo!”, “Pohiti...če ne...!” “Nimaš pravice obstajati!” in podobno. *Potrebno bi bilo podrobneje opredeliti povezanost dekletove nepotrpežljivost do drugih (in verjetno tudi do sebe) z odnosom staršev do nje v otroštvu. Tako bi lahko analizirali načine, kako so bili starši nepotrpežljivi do nje oz. kako so vzpodbujali njeno nepotrpežljivost. V povezavi z morebitnim dekletovim destruktivnim samodefiniranjem moramo pridobiti dodatne informacije in preverjati, kako variira v odvisnosti od intenzitete obremenitev vsakdanjega življenja. Omogočiti moramo, da pridejo do izraza alternativna sporočila o njej sami, antiteze morebitnim razdiralnim samoocenam in samoomejitvam. Dojeti mora, da je brezpogojno pomembno, vredno človeško bitje, ki ima pravico, da živi, da misli in da dela napake.*

Zanimivo je, da dekle, kljub njegovemu nasilju do nje, meni, da jo je imel oče zelo rad in izpostavlja tudi njegove pozitivne strani. Očitno je oče občasno s svojim vedenjem vendarle pokazal tudi ljubezen in skrb do hčere, mogoče pa ga dekle, da bi zaščitilo svojo psihično integriteto, rahlo tudi idealizira. *Kakorkoli, zdi se, da obstaja možnost, da postane oče ena izmed ključnih oseb, na katere lahko naslonimo program pomoči. Predvsem ga je potrebno podpreti v njegovi očetovski funkciji. Res pa je, da dekle govori tudi o očetovem ljudomrznem, neustreznem socialnem vedenju, ki je družino v širšem socialnem okolju označilo negativno. Sklepamo lahko, da je bila družina kot sistem razmeroma zaprta, da je bila manj prepustna za pozitivne vplive iz širše socialne sredine, ki bi lahko omolili negativno spiralo družinske dinamike.*

Iz dekletove samopredstavitve izstopa pritožba, da je bila že zelo zgodaj prepuščena sama sebi, prikrajšana za nadzor in podporo s strani staršev v starosti in v situacijah, ko so otroci običajno še deležni starševske podpore. Pravi, da že od malega sama predeluje in obvladuje krizne situacije in omeni, da se je na to prilagodila ter dopušča možnost, da je bila manjša skrb staršev zanjo v takšnih situacijah njen lastni izbor. To lahko razumemo kot poskus zmanjševanja odgovornosti staršev in nalaganje pretiranega bremena na svoja (v tistih letih še zelo krhka) “ramena”. *Potrebno je oblikovati vzvode kontinuiranega nadzora in psiho-socialne podpore dekletu ter tako kompenzirati izrazit primankljaj iz otroštva.*

Razvojno neugodna je bila tudi dekletova bivalna in z njo povezana socialna situacija, saj je od konca OŠ pa do odhoda v stanovanjsko

skupino živila v stanovanju s popustljivo babico in bratom, kjer niso znali vzpostaviti sožitja in znosnega sobivanja. Varovalni dejavnik je bil umik v svojo sobo. Mama se je zelo zgodaj fizično ločila od otrok in je občasno prespala v istem stanovanju, le ko se je sprla s partnerjem. V takšnih okoliščinah ni mogla ustrezno opravljati svoje starševske vloge.

Pot do avtonomije vodi prek dobre simbioze, torej prek starševske stalne skrbi, nadzora in podpore. Če simbioza ni ustrezno vzpostavljena ali je prezgodaj prekinjena, je separacija oz. razvijanje avtonomije oteženo. To izredno dobro razume tudi dekle, ki svojo sedanjo odvisnost od nekaterih ljudi pojasnjuje prav s prezgodnjim opuščanjem podpore s strani staršev. *Podpreti je treba dekletovo navezanost na vzgojiteljico K. in jo vzpodbujati, da se iz te nadomestne, varne, stabilne, predvidljive "simbioze" počasi izvije v resnično avtonomijo.*

Starši so dekletu v zgodnjih otoških letih na nekaterih področjih puščali preveč svobode, na nekaterih drugih pa so jo morda preveč omejevali, ji puščali premalo odgovornosti, moči in vpliva ter ji premalo priznavali pogajalsko pozicijo. Tako so ji npr. onemogočili odločanje o lastnem telesnem izgledu (prepoved imeti dolge lase!). Dekle je tako utrdilo pozicijo uporniškega otroka, ki se iz neke temeljne nemoči kontraodvisno upira tudi stvarem, ki so sicer zanjo koristne. Zgodaj se je začela vesti manipulativno, pogosto je lagala, si namišljala stvari in ob tem uživala neustrezno podporo stare mame. Z vidika uporniškega otroka svet nikoli ni dovolj "fer" in oseba v takšni poziciji je izrazito občutljiva na kršenje njenih pravic. Naše dekleta v tej senzibiliziranosti vidi svojo kakovost in v povezavi s tem je pogosto surovo neposredna do kršiteljev in ravnodušna do negativnih odzivov drugih na njeno neposrednost. Kritiko izraža z negativnim etiketiranjem osebe kot celote, namesto da bi se usmerila na nesprejemljivo vedenje drugega (glej Milivojević, 1999). Skladno s tem tudi kritiko svojega vedenja razume kot napad nase kot osebo oz. kot izraz sovraštva ali prezira. Analogno temu doživlja tudi nepripravljenost drugih, da bi ji izpolnili neke njene želje. To kaže na določeno čustveno nezrelost, ki je podlaga za nekatere njene vedenjske, kontraodvisne težave. *Veliko napora je potrebno vložiti v učenje dekleta, da vzpostavi temeljno razlikovanje med vedenjem osebe in osebo samo ter med željo osebe in osebo samo. Potrebuje pomoč, da*

negativnih odnosov do svojega vedenja in svojih želja ne bo več dojemala kot negativnega ocenjevanja nje kot osebe, in na drugi strani, da bo to ločevala tudi pri drugih. Razviti in ojačati je treba situacije, v katerih bo lahko korigirala svojo eksistencialno pozo jaz sem o.k. – ti nisi o.k”. in jo spremenila v zrelo pozicijo “Jaz sem o.k. – ti si o.k.” (Harris, 1967). Naučiti jo je treba tudi, da preseže kontraodvisnost in da se zrelo zaveda, da je včasih nekaj zanjo dobro, tudi če to isto misli neka avtoriteta. O vsem tem in še o mnogih vidikih psihosocialnih veščin je nujno educirati in usposabljeni tudi druge osebe, ki jih bomo vključili v pomoč, da bi lahko vsi skupaj čimbolj konsistentno uveljavljali ustreznejše vzorce samoocenjevanja in komuniciranja z drugimi.

Za deklice so bile obremenitve, ki so izhajale iz družinskih odnosov in starševske vzgojne neustreznosti, razvojno prevelike. Onemogočale so ji, da brezskrbno uživa svoje otroštvo, ji preprečevale, da bi bila dejansko otrok z moratorijem za neodvisnost in jo silile v prezgodnjo odraslost. To se jasno kaže v njenih težnjah že iz otroštva, da se družijo s starejšimi, v njenem poudarjenem samoopredeljevanju za zrelejšo od vrstnikov in v zavezništvu s starejšimi. *Dekletu je treba omogočiti, da se angažira v prijetnih, sproščujočih in razbremenjujočih dejavnostih, da izživi svojo otroškost in tako nadomesti določene razvojne vrzeli. Pomagati ji je treba vzpostaviti ustrezen stik z vrstnicami.*

Pomembno je, da deklice mamijo pozitivno ocenjuje in da je prepričana v njeno ljubezen in skrb. Mama je dekletu, kljub konfliktom, ki sta jih imeli, zelo pomembna. V njej vidi osebo, ki je do sedaj zanjo pokazala največji interes in ki ji bo vedno v oporo. *To mamijo postavlja v položaj izredno pomembnega člana v kompleksni mreži pomoči, ki jo je treba razviti. Mami je treba pokazati načine, kako lahko hčerko podpre, kako naj spremeni določene vzorce komuniciranja z njo in kako naj se sama učinkoviteje spoprijema s težavami.*

Mamin trud za zagotovitev materialnih sredstev za preživetje družine (samozaposlitev), njeno prevzemanje relativno cenjene socialne vloge (dejavna v nekem društvu), vzpodbujanje angažiranja cele družine v socialno pozitivno vrednoteni aktivnosti (organizacija dejavnosti v povezavi s poslanstvom društva) in nadaljevanje šolanja, kažejo na njene pozitivne lastnosti, kot so skrb za družino, iniciativnost, agilnost, vztrajnost. *Vse te lastnosti mame moramo v*

procesu pomoči dekletu vpeti in jih usmeriti v izboljševanje hčerine življenjske situacije.

Z mamo pa si nista nikoli zaupno delili pomembnih čustvenih vsebin, nista neposredno izražali vzajemne ljubezni; dekle je zaradi materine prezasedenosti in preutrujenosti pogrešalo njeno pozornost ter imelo občutek, da ima mama raje brata. *Lahko bi apelirali na mamo in ji pomagali bolj neposredno izraziti naklonjenost do hčere oz. zmanjšati prepreke za večjo čustveno bližino. Dekle pozitivno razume mamino večjo zahtevnost do nje (v primerjavi z bratom) z domnevno večjimi pričakovanji mame, domneva, da jo mama ocenjuje za sposobno, kar verjetno pozitivno vpliva na dekletovo dojemanje sebe.*

Ovirajoče pa deluje dekletovo prepričanje, da mama ne razume in ne sprejema njene spolne opredelitve in vključenosti v alternativno kulturno-aktivistično okolje, ter da ne odobrava in ceni njenega ustvarjanja. Kaže pa, da dekle samo sebe sprejema in da ji mamino mnenje o njeni spolni usmeritvi na tej stopnji razvoja ni več pomembno za opredelitev sebe v tem segmentu identitete. Odločila se je, da ne bo več poskušala vplivati na mamin odnos do tega. *Mami je treba omogočiti, da v sebi predela in sprejme hčerino spolno usmerjenost ter ji to sprejemanje tudi pokaže. Dekletova referenčna skupina so kolegice iz alternativne scene, ki si prizadevajo, da njihova drugačnost spregovori in se opredeljujejo kot pomembne in enakopravne v družbi. Dekle se je s takim pogledom identificiralo, kar je razvidno iz njene predstavitve podobe o sebi, ki zajema veliko pozitivnih točk. Zaradi velike moči vplivanja nanjo so določene osebe na tej sceni tudi potencialno pomemben partner pri načrtovanju in uresničevanju vzgojne pomoči dekletu.*

Oblikovanje homoseksualne spolne identite bi v skladu z nekaterimi teorijami lahko smiselno povezali s preveliko odsotnostjo mame in posledično premalo intenzivnim odnosom dekleta in mame, prek katerega bi se dekle lahko poistovetilo z materjo kot predstavnico ženskega spola. Tudi oče ni bil v ustrezni funkciji – ni se kazal kot uravnovešen, privlačen, empatičen in nenasilen lik, ter je tako morda vplival na oblikovanje dekletove morebitne generalizirano negativne predstave o moških. Tudi njegova odsotnost je bila verjetno razvojno neugodna, saj se ni uresničila očetova funkcija potrjevanja dekleta kot privlačnega, kar bi vzpodbujalo njeno ženskost. Prav tako ni imela ustreznega modela, ki bi kazal dober partnerski odnos moškega in

ženske. *Spolno usmerjenost dekleta je treba sprejeti in ji pomagati, da bo zaradi tega čimmanj prikrajšana in socialno negativno etiketirana. Koristno je pomagati ji izoblikovati merila za kakovosten partnerski odnos.*

5.3.2 Vzgojni zavod

Okolje, kjer trenutno biva, vzgojitelje in odnose z drugimi gojenci ocenjuje pozitivno, kar je izredno pomembno, saj so njene razvojne možnosti tako večje, glede na to, da je zavod v tem obdobju poleg šole najpomembnejši agens vzgojnega vplivanja nanjo. Zadovoljna je, da ima podporo in nadzor ter da se kršitve dogovorov v zavodu sankcionirajo z omejitvami. *Vzgojitelji morajo biti do dekleta ljubeči, naklonjeni in hkrati v določenih stvareh nepopustljivi. V sodelovanju z dekletom, starši, drugimi strokovnjaki, šolo in nekaterimi osebami iz dekletove socialne mreže morajo pripraviti celovit načrt pomoči, ki bo vseboval konkretne ukrepe z jasno razmejenimi odgovornostmi in določenimi časovnimi roki. Zelo pozitivno je, da je dekle pripravljeno sodelovati, izraziti svoje želje, cilje in pričakovanja pri oblikovanju vzgojnega načrta. To je treba podpreti in uporabiti..*

Dekle se zaveda, da včasih prihaja v konfliktno odnose z vzgojitelji, in z očitkom, da se odrasli pogosto ne znajo vživeti v mlade zaradi pozabljanja lastnega doživljanja v mladosti, delno pripiše odgovornost za te težave vzgojiteljem. Izpostavi, da so stvari, ki njej in drugim gojencem gredo "ful na živce" in zaradi katerih so zelo jezni. Verjetno je ta eskalirana emocionalnost v določeni meri povezana z njeno opozicionalnostjo s stališča upora avtoritetam. *Morda bi glede tega bilo smiselno pomagati dekletu, da ozavešči svoje čustvene odzive, da se nauči v določenih situacijah ustrežnejše in bolj prilagodljivo doživljati in izražati svoja čustva. Pomembno je tudi, da vzgojitelji omilijo njeno pogosto upiranje tako, da ji priznajo pogajalsko pravico in da v partnerstvu z njo oblikujejo dogovore, ki se jih bo tako verjetno bolj držala, saj se bo čutila bolj upoštevano in odgovorno.*

Pozitiven vidik manipulativnega dela mladostničinega značaja in njene opozicionalnosti je izredna izostrenost za nianse v medčloveških interakcijah, občutljivost za omejevanje človekovih pravic, velika sposobnost vživljanja v druge in dobro reflektiranje dogodkov v povezavi z družbo, sabo in drugimi. To bi lahko imenovali tudi visoka intra in interpersonalna inteligenca, ki je dober temelj njene dovtetnosti za pedagoško pomoč in ki dekle kvalificira kot potencialno kompetentno osebo za psihosocialno pomoč ljudem. *Vse to je treba podpreti, ustaviti situacije, v kateri bodo te kakovosti prišle do izraza in jih usmeriti v konstruktivno smer.*

V zavodu je dekletu že od njenega prihoda najpomembnejša oseba vzgojiteljica B., katero opisuje izrazito pozitivno, idealno. Zdi se, da se pri dekletu kaže določena težnja po binarnem, črno-belem oz. razcepljenem dojemanju, saj ljudi ocenjuje bodisi kot idealne bodisi jih oceni izrazito negativno. *Vzgojiteljica B. lahko bolj diferencirano in barvitejše dojemanje dekleta spodbudi tako, da se v odnosu z njo, ob sicer stalni naklonjenosti dekletu, kaže kot oseba s slabostmi in vrlinami, ter dekle vzpodbuja, da naj tudi ona ljudi bolj stvarno ocenjuje. Vzgojiteljica B. naj bi bila še naprej ena izmed nosilnih oseb v sistemu pomoči dekletu.*

5.3.3 Šola

Dogajanje na šoli, ki jo obiskuje, vidi pozitivno. Meni, da so ji nekateri profesorji izrazito naklonjeni, drugi pa so popolnoma ravnodušni (to potrjuje hipotezo o dekletovem razcepljenem

dojemanju ljudi, brez integracije dobrih in slabih lastnosti). Sošolci se ji zdijo v redu, v razred je dobro vključena in med vrstniki priljubljena. Prepričana je v svojo kompetentnost za upešno dokončanje šole in ima tudi vizijo, da bo nadaljevala šolanje na fakulteti. Značilno je, da se navdušuje nad dejstvom, da so nemirni razred, ki veliko razgraja. To lahko pojasnimo v kontekstu njenega kontraodvisnega upiranja normativom, ki jih postavljajo avtoritete. *V šoli je sposobna dosegati visoke uspehe, zaveda se pomembnosti šolanja za njeno prihodnost, potrebno jo je le vzpodbujati, motivirati in kontinuirano podpirati. Dekle je povečano občutljivo na okoliščine, ki se splošno pojmujejo kot nezaželene⁹. Če jo bodo učitelji poslušali, se lahko naučijo, da se v njeni opozicionalnosti velikokrat zrcalijo njihovi lastni neustrezni postopki, ki jih kaže spremeniti. Dekletu morajo omogočiti tudi več odgovornosti in jo spodbujati k sodelovanju pri oblikovanju nekaterih pravil, ki bodo urejala določena področja šolskega dogajanja. Predvsem pri angleščini ji je treba omogočiti, da razvije in uveljavi svojo nadarjenost.*

5.3.4 Perspektiva

V nadaljevanju želim jasneje predstaviti, kakšne so njene razvojne možnosti ter kateri so zaščitni in podporni dejavniki, na katere velja opreti program pomoči.

Dekle je užaljeni, da jo je mama nagnala od doma in je odločeno, da se ne vrne za stalno, kljub temu, da jo mama vabi. *Pozitivno je, da je ohranila stik z domom in da občasno hodi domov. To moramo podpreti in tako njo kot domače okolje pripraviti, da bi bili ti obiski čim boljši.*

Na brata in njegovo podporo kaže le omejeno računati pri načrtovanju pomoči dekletu. V nižjih razredih OŠ jo je sicer ščitil in ji bil v oporo pred vrstniki, vendar se je kasneje odnos med njima ohladil in obseg njunega trenutnega komuniciranja je izredno majhen. *Kljub vsemu ga je smiselno povabiti k sodelovanju, ga motivirati za pomoč sestri in tudi njemu ponuditi strokovno pomoč.*

Oseba, ki je dekletu pomembna, za katero dekle meni, da jo razume

⁹ Učitelji naj bi se zavedali, da so mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami pogosto zelo občutljivi na tiste dejavnike v okolju, ki povzročajo nenaklonjenost in odpor tudi ostalih mladostnikov (Peček, 1999).

in sprejema njeno lezbičnost, je očetova sorodnica. Tudi sama je lezbijka in se namerava kmalu preseliti v M., kar povečuje *možnosti, da jo vključimo v proces pomoči dekletu.*

Mladostnica ima velike pozitivne razvojne možnosti. Trenutno živi v odprti obliki izvendružinske vzgoje z malo strukturiranim programom, ki ji omogoča odgovorno, samostojno načrtovanje vsakdanjega življenja in ji (predvsem vzgojiteljica B.!) nudi veliko podpore pri spoprijemanju z njenimi razvojnimi nalogami.

Je iniciativna in se dobro znajde v najrazličnejših situacijah. Ima razmeroma pozitivno samopodobo in celo vrsto interesov, ki jih dejavno uresničuje. Sebe ocenjuje kot resno, osredotočeno in vztrajno pri delu. Aktivno in z velikim zadovoljstvom je vključena v zabavno in kulturno-aktivistično dogajanje na alternativni sceni, kjer prevzema tudi odgovornejše vloge. *Vsekakor kaže podpreti njeno tukajšnjo dejavnost ter določene osebe pritegniti k sodelovanju v okviru programa pomoči. Tu je tudi njena prijateljica iz osnovne šole, ki se kaže kot oseba v dekletovi socialni mreži, ki jo je vredno angažirati.*

Pozitivno je, da pri izbira ljudi za druženje, in sicer po kakovosti človeka na vseh področjih. To zmanjšuje verjetnost, da bi prišla pod vpliv izrazito kvarne družbe, še posebej, ker je razvila visoka merila ob druženju s starejšimi aktivistkami alternativne scene.

Šolo bo ob ustrezni motiviranosti verjetno zlahka opravljala, med vrstniki je sprejeta in priljubljena. Z mamo ima razmeroma dober čustveni stik, kar je dobro izhodišče za mamino intenzivnejšo vključitev v proces pomoči hčeri. Dekletu postaja vedno pomembnejše, kako se nanjo odzivajo drugi, in kaj o njej mislijo, kar je izjemno pozitivno, saj je to nujni pogoj, ki omogoča vzgojno vplivanje nanjo za večjo vedenjsko prilagojenost. V M. je zadovoljna in ve, da se lahko še vedno vrne domov, da torej v vsakem primeru zanjo na svetu obstaja neko "sidrišče".

Verjame, da je sposobna samostojno živeti in da bi si življenje znala dobro organizirati. *To prepričanost v kompetentnost za avtonomno obladovanje življenja je treba utrjevati in ji pomagati, da ohranja učinkovite spoprijemalne strategije ter da razvija tudi nove načine soočanja z izzivi vsakdana.* Zaveda se, da je na koncu koncev v življenju vendarle vsak sam in je pripravljena sprejeti odgovornost za lastno življenje. Od ljudi je vedno manj odvisna, izraža pa željo po občasni podpori s strani drugih. Pripravljena se je "boriti" za svojo

enakopravni položaj v družbi, saj se zaveda prikrajšanosti žensk in še posebej lezbijk v naši še zmeraj patriistični kulturi. Ve, da neodvisnosti ni brez angažiranja v stvareh, ki so včasih tudi neprijetne. Takšno gledanje je dober napovedovalec, da ne bo zlahka izgubila volje, še posebej, če upoštevamo, da izpostavlja pomembnost tega, da človek nikoli ne obupa, da vztraja in izkorišča vse svoje moči. *Vse to je treba v procesu pomoči krepiti in podpirati.*

Mladostnica je razmeroma dobro razdelala kratkoročno in tudi daljnoročno videnje svoje prihodnosti. Tako ima neko temeljno direkcijo in življenjsko usmeritev. *V vsakdanjem življenju pa vendarle potrebuje podporo pri opredeljevanju lastnih avtentičnih želja, da bo lahko presegla odvisno opredeljevanje svojih želja zgolj na podlagi zaznavanja krivic, ki se dogajajo* (spomnimo se, da je izjavila, da nekako kar potrebuje krivični svet za motiviranost in orientiranost v življenju). Sicer v povezavi s tem očitno prihaja na zrelejši nivo, saj kaže težnje po jasnem razlikovanju sebe od drugih in verjame v pomembnost zavzemanja v stvareh, ki so njej sami pomembne.

Želi, da je ne bi bilo nikoli strah in da bi živela dovolj dolgo, da bi lahko uresničila čimveč svojih načrtov. *Pomembno je, da v programu pomoči načrtujemo trajno zagotovitev varnega in stabilnega življenjskega okolja in tako dekletu pomagamo pri predelavi bazičnega doživljanja ogroženosti, ki izhaja iz zgodnjih otroških let. Podpreti je treba njeno trenutno veselje do življenja in ji pomagati pri kreiranju čim pestrejšega življenja, v katerem bo uresničeni kar največ njenih interesov.*

Pozitivno napovedovanje njenega razvoja je utemeljeno tudi s tem, ker ocenjuje, da ji je trenutno v redu, da je zadovoljna s svojim življenjem, s sabo in želi ostati takšna, kot je.

Upoštevati moramo, da je mladostnica v razvojnem obdobju izgradnje identitete. Približuje se konceptualni integraciji pojmovanja same sebe, ki ponuja močnejšo osnovo za konstruiranje smisla osebne istovetnosti in kontinuiteto v predstavitvi lastnih življenjskih izkušenj (Rapuš-Pavel, 1999b). *Pri tem občutljivem procesu ji lahko najbolje pomagamo tako, da pozornost od njenih primanjkljajev premaknemo k "močem" oziroma k podpornim mehanizmom, spoprijemalnim strategijam in socialnim mrežam, ter z njo gradimo zanjo in za okolje ustrezne spremembe. Delovati moramo kot dekletovi zagovorniki, varuhi in svetovalci. Pomembno je, da podpremo njene dosežene*

sposobnosti, vedno znova pa jo moramo vzpodbujati in soočati tudi z novimi nalogami, da lahko pride na višjo razvojno raven. Omogočiti ji moramo tudi več možnosti, da se sama zagovarja in da aktivno soodloča o tem, kako bo živela. Brez tega ne more biti odgovorna za uspehe in neuspehe v svojem življenju. Tudi dejstvo, da smo pri oblikovanju načrta intervencij upoštevali njeno samopredstavitev, lahko poglobi dekletovo odgovornost za lastno življenje. Čimbolj jo je treba pritegniti v pripravo vzgojnega načrta ter jo motivirati za delo "na sebi". Koristno je, da ji damo možnost pogledati beležke, ki so nastale pri analizi pogovora, saj tako na nazoren in slikovit način dobi vpogled v lastno življenje, pomanjkljivosti in zmožnosti ter v področja, ki so potrebna posredovanja.

6 Zaključek

Nočem, da bi napisano izzvenelo pretenciozno. Ponudil sem le nekatera izhodišča za oblikovanje načrta pomoči. Načrt bi bilo seveda treba v sodelovanju z vsemi ključnimi akterji še veliko bolj izdiferencirati, konkretizirati in operacionalizirati. Pri tem je potrebna usmerjenost v vsakdanje življenje, v obvladovanje življenjskih razmer v danih življenjskih okoliščinah – v kompleksnosti vsakdana. Načrt mora biti takšen, da bo razvijal, zavaroval in stabiliziral pozitivne alternativne participacijske načine vseh vključenih v proces pomoči dekletu. Ob vseh načrtih in ambicijah pomagati dekletu, posebej v kriznih situacijah, pa ne smemo pozabiti, da ima dekle tudi pravico do normativne krize brez posebne obravnave – da ji pustimo tudi nekaj miru, ki ga mladostniki nasploh potrebujejo. Za naše deklice sicer vidim veliko možnosti. Če zaključim tako, kot sem začel – z morskimi prisposodobami – lahko rečem, da jo že kar vidim, kako si bo še velikokrat razigrano zapela: Zaplula, zaplula, zaplula je barčica moja...

7 Literatura

Harris, T. (1967). *I'm OK & You're OK: The Transactional Analysis Breakthrough*. Harper and Row: New York.

Kluge, C. (1999). Načrtovanje individualne pomoči kot

participativni postopek na področju pomoči mladim. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 1, str. 35-46.

Kobolt, A. (1999). Mladostnikova samorazlaga in individualno vzgojno načrtovanje. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 4, str. 323-356.

Koller-Trbovič, N. (1999). Socialnopedagoška diagnoza in načrtovanje tretmana. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 4, str. 461-473.

Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Visoka šola za socialno delo: Ljubljana.

Milivojevič, Z. (1999). *Emocije: psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.

Mollenhauer, K., Uhlendorff, U. (1992). *Sozialpaedagogische Diagnosen*. Weinheim und Munchen: Juventa Verlag.

Nolke, E. (1999). Rekonstruktivna hermenevtična analiza biografij v socialnopedagoškem delu. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 4, str. 425-444.

Peček, M. (1999). Od odvisnosti do odgovornosti – vključevanje učencev s posebnimi potrebami v procese odločanja. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 4, str. 357-376.

Rapuš-Pavel, J. (1999a). Hermenevtični pristop k socialno pedagoški diagnostiki. *Socialna pedagogika*, vol. 3 št. 1, str. 47-65.

Rapuš-Pavel, J. (1999b). Pomen samopredstavitve mladostnic-primerjava uradne dokumentacije s tem, kar same povedo o sebi. *Socialna pedagogika*, vol. 3, št. 4, str. 377-406.

Stewart, J., Joines, V. (1991). *TA Today. A New Introduction to Transactional Analysis*. Lifespace publishing, Nottingham.

Uhlendorf, U. (1997). *Sozialpaedagogische Diagnosen III. Ein sozialpaedagogisch-hermenevtisches Diagnoseverfahren fuer die Hilfeplanung. Materialien*. Juventa Verlag Weinheim und Muenchen.

Vec, T. (1999). Prvo srečanje in ocena stopnje disocialne motenosti pri otrocih in mladostnikih. *Socialna pedagogika*, vol. 3 št. 1, str. 67-79.